

KMC 12 mars 2015

Johan Kuylenstierna, Stockholm Environment Institute

Twitter: @JKuylenstierna

Tillståndet i världen - utmaningar och möjligheter med den nya klimatekonomin

Oberoende forskningsinstitut med hållbarhetsfrågor och miljö- utvecklingsfrågor på agendan. De har ett samhällsvetenskapligt och naturvetenskapligt perspektiv, har nio kontor i sex länder.

Den lokala dimensionen är viktig när det gäller dessa frågor.

Viktigaste frågan miljö och utveckling/tillväxt för snävt.

Hållbar utveckling är miljöfrågor.

Global risks - World economic forum. Miljöfrågan är ingen sektorsfråga. Allt hänger samman - ekonomi, sociala dimensioner, flyktingfrågan. Länkarna komplexa med olika perspektiv och dimensioner. Konflikter beror sällan på en enskild orsak. Däremot kan konflikter växa pga miljöfaktorer, som t ex vattenbrist, råvarutillgångar mm.

Vi producerar mat för lika många människor som vi beräknar leva här 2050. 30-40 % slängs. Kinas ekonomi kommer 2040 vara 3 gånger högre än världsekonomin var år 2000.

www.newclimateeconomy.report

Finns mycket ineffektivitet att ta tag i. Vi behöver utveckling, men det finns tillväxtutmaningar. Många länder har minskade ekonomier och utbredd fattigdom. Tillväxt har lyft väldigt många människor ur fattigdom.

Vi har tendens att fokusera för mycket på klimatfrågan. Vi måste se den i flera dimensioner. Klimatfrågan är osäker och det är svårt att säga vilka förändringar som olika platser får. Det finns svårigheter att förstå klimatförändringarna.

Vi rör oss i fel riktning. CO₂-utsläppen ökar och vi måste vika av från utsläppskurvan nu. Tillväxt, utveckling och klimatfrågan måste hanteras tillsammans.

Vad betyder det för oss? Europa släpper ut 11 ton CO₂/capita, Oceanien 25 ton, Nordamerika 22 ton. Vi behöver komma ner till 2 ton/capita. Även Afrika måste halvera sitt utsläpp per capita, från 4 ton till 2 ton. En familj i Stockholm fick leva under en tid med max 2 ton CO₂-utsläpp per person. Det stora problemet var maten. Eftersom matproduktionen är så energikrävande så ledde det till undernäring.

Vi måste förstå vilka drivkrafter som påverkar det vi försöker hantera.

Kina är den största utsläpparen i världen, inte per capita utan på totalen. Kina tillväxt tog fart 2004 när de blev medlem i WTO.

Städer

1,6 miljoner invånare växer våra städer i världen med per vecka. Antalet megastäder (> 7 milj inv) har ökat dramatiskt sedan 1950-talet då det fanns sju stycken.

Energianvändning

Fossil energi dominerar. Och det sker enmycket snabb utbyggnad i utvecklingsländerna. Energieffektivitet avgörande och vi kan göra många saker mycket bättre. Det största tillskottet sedan 1974 av ny energi i tillväxtländerna (OECD) består av effektiviseringar. Energianvändningen har ökat med 20 %, men utan effektiviseringar hade ökningen varit 80 %, sedan 1974.

Mark- och markanvändning

Jordbruksmark en bristvara och en strategisk resurs. Sedan 1961 har andelen jordbruksmark per capita halverats.

Vi "förbrukar" idag ca 3500 l vatten er person. I detta ingår livsmedelsproduktionen med en stor andel. Jordbruket är en framtidsbransch. Vissa länder kan inte längre försörja sin befolkning.

7-8 länder står idag för merparten av livsmedelsproduktionen i världen. Kinas vattenförsörjningsplaner visar att de ser stora problem inom 10 år. Hänger det samman med inas ambition att odla i Afrika, handelskontrakt med Latinamerika osv? Vad händer med Sveriges livsmedelsimport i framtiden om Kina köper upp det mesta?

Investeringar=möjligheter: 1000 mdr dollar i investeringar i infrastruktur i världen. Blir 4000 mdr dyrare att göra det klimatsmart. Planering av våra städer en avgörande fråga där jämförelsen mellan t ex Barcelona och Atlanta är intressant. Städerna har samma antal invånare men Atlanta har 10 ggr högre utsläpp av CO₂.

Innovationer: tex Tesla. Innovation är en extremt viktig fråga.

Marknadssystem: Handel med utsläppsrätter är komplex och misslyckad i Europa. CO₂-skatt det mest effektiva enligt rapporten.

Globala mål för hållbar utveckling kommer inom kort, 17 stycken. Ska ersätta millenniemålen och är en uppföljning av Agenda 21. Målen bygger på lokal dimension som blir allt viktigare.

Sustainable development goals (SDG).

Frågor:

Matfrågan. Den jordbruksmark vi har i världen - hur används den strategiskt? Mål måste vara att producera lika många kalorier som vi förbrukar i Sverige. Tänka ett steg extra hur man använder mark. Jordbruksmark är undervärderad.

Ekologisk odling, klarar vi matförsörjningen? Svår fråga. FAO är tydlig, med ekologisk odling som vi bedriver den blir det svårt att försörja världen. Bedriva mer hållbar jordbruk. Kväve och fosfor borde användas på andra ställen i världen där man har andra problem med odling t ex Afrika. Resurseffektiviteten inom jordbruk måste bli bättre.

Björn Forsberg, bjornone@gmail.com

Tillväxtens slut och omställningens tid.

Varje kris är en möjlighet.

Varför tillväxt, vad är det som gjort att tillväxt fått denna särställning som samhällsmål? Systemet kräver tillväxt för att inte kollapsa. Utan tillväxt uppstår skuldbubblor, ekonomier krymper tex Sydeuropa. Skuldbördan större idag än någonsin. Världsekonomin växer inte längre så som innan 2008.

Tillväxtens gränser är här: Kan inte ha ändlös tillväxt på ändlig planet. Vi står inför "Peak of everything". Dvs brist på basmetaller, sällsynta jordartsmetaller som används till elektronik mm. Tillgång till sötvatten och odlingsbar mark. Bristen på sötvatten är akut t ex i vissa delar av USA och Brasilien.

Mest kritiskt för industrisamhället är fossil energi eftersom vi byggt materiellt välstånd på billig energi. Oljan står för 90 % av de globala transportererna. Utvinning av råolja har varit ganska konstant sedan 2004, vilket innebär att kurvan börjat plana ut. Befinner vi oss på oljeproduktionstoppen nu? Världen gå in i ett permanent produktionsfall inom snar framtid

och vi går in i ett lågenergisamhälle. Förnyelsebar energi är framtiden. Den ekonomin som oljan ger oss idag, kan dock inte den förnyelsebara energin ge oss. Vi kan inte ta oss till Thailand med hjälp av vindsnurror och solpaneler.

Oljan i vårt framtida samhälle är inte så enkel att utvinna. Skifferolja, djuphavsolja, tjärsand - en kostnadsfråga. Energipriserna blir så höga att världsekonomin inte klarar det. Varför återhämtar sig inte världsekonomin sen 2008?

Vad händer om den återhämtar sig? Priserna på naturresurser rusar i höjden. Innebär det att tillväxten är över?

Vi står inför ett vägskäl nu. Konflikt eller omställning? Är vi inte beredda att ompröva vårt sätt att leva leder det till konflikter. Konflikter om råvarutillgångar, vatten mm. Alternativt inleder vi omställning nu när vi har resurser och tid, innan konflikter bryter ut.

Börja i närmiljön, där vi har störst möjlighet att påverka. Omställningen behöver omfatta bl a fysisk planering, transportbehovet och det krävs en mental inställning för att ompröva vårt konsumtionssamhälle. Vi behöver se möjligheter istället för att fokusera på det vi måste försaka. Vi måste förstå att det gör skillnad om vi engagerar oss. Finns viljan så fixar vi omställningen.

Framtiden har en mer lokal prägel. Resursväggen ger oss inget val och inga alternativ.

Maten är central. Stadsodlingsrörelsen utmanar idén om matproduktionen. Finns olika exempel i världen på extrem närodlat grönsaker.

Portland i USA är ett gott exempel på stad som har kommit långt i omställningen, gått från bilberoende till mer tillgänglighet, cykel, gående etc.

Många kommuner har ett stort mått av greenwashing. Det kan lätt bli business as usual....

Reino Wikmalm

Varför slutar chefer, är det fel på uppdraget eller uppdragsgivaren?

Psykolog och organisationsutvecklingskonsult

Berättar om rapporten "Varför slutar chefer, är det fel på uppdraget eller uppdragsgivaren?"

Undersökningens syfte: Uppdrag från TUV. Bland miljöcheferna finns många avhopp, risk för utbrändhet och vad gör att man stannar?

Mål: utvecklingsprogram som gör att man överlever som chef.

Intervju med 12 miljöchefer.

Positiva egenskaper:

Gilla människor och träffa folk, miljöintresse, samhällsfrågor, se människor växa, hjälpa andra, öppen och trygg, mod, ta kritik, rättvisa, pragmatisk, smidig.

Negativa egenskaper:

Får inte fastna i prestige, får inte vara feg, svika folk, konflikträdd, inte ta beslut, självupptagen, köra över, okänslig, inte räckta till, för höga krav, ensamhet (nätverk), för snäll.

Vad är jobbigt, vad får chefer att sluta?

Disciplinsamtal med medarbetare, säga upp folk, fackidiot, inte närvarande, prata mest själv, detaljstyr, formell. Inget stöd uppifrån, personalen emot, medarbetare som mår dåligt, saknar kollegor, det tar aldrig slut (känsla), administrationen tar för mycket tid, problem med överordnad chef eller politiker. Brist på administrativt stöd, för stora

grupper, för mycket samtal, ingen introduktion, chef på flera ställen, tid, kundbegreppet, lönesamtal.

Vad gör att chefen stannar och trivs?

Kommunikation, påverkan, orka lyssna och bry sig, människan först och intressefrågor sen, skapa relationer, involvera, öppen tillit, tydlig, förklara, brandvägg, delegera. Nätverk och kollegor på samma nivå. Medarbetare som mår bra, balans i livet, bra chef som har tillit, bra team, bra stämning, bra miljönamnd. Tydliga ramar, frihet, bra struktur, administrativt stöd, resurser. Hög kompetens bland medarbetare, variation.

Orosmoln

Rädda att göra fel. Medarbetare på gränsen till utbrändhet. Ny teknik, jobba jämt. Överadministration, kärnvärden sätts åt sidan. Undvika kärnfrågor på chefsmöten. Två läger, pragmatisk kontra regelryttare. Stat/kommun, likriktning/lokalanpassad. Lockar vi viss typ? (auktoritetsroll att vara inspektör). Låg självkänsla. Kunskapsarbete, saknar operativa egenskaper. Vissa inspektörer kommer inte ut på fältet. Bilden av chefen är fel. Medarbetare vet för lite om chefen. Miljöstrategisk roll, samverkan dålig (träffar inte de som utför tillsynen. Vattentäta skott). Utbildningsort präglar stuket. Ingen tillit i organisationen.

Reino W påtalar särskilt att de medarbetare som finns på miljökontor är mycket duktiga. Hans jämförelse med tidigare erfarenheter som chefsrekryterare ger att inspektörer i grunden har en mycket bra förutsättning för ledarskap, chefskap. Rollen som inspektör att ge råd och information, samtidigt som man har integritet och förmåga att säga ifrån, är i grunden ledarskap. Inspektörer generellt skulle klara sig bra i urvalet till chefsroller.

Möjligheter

Administrativt stöd. Mindre grupper. Grupptillhörighet för chefer, forum. Manual för chefer, intro för chefer. Prova på chefskap. Bättre rekrytering, kolla social kompetens. Vi behöver tala ledarfrågor. Verksamhetsledare? Forskningskoppling. Måste det heta inspektör? Branschexperter. Avdramatisera chefskapet, inte född till chef. Bygga tillit i organisationen. Kommunförbund intresserad och kunnig nämnd.

Slutsatser

Intresse för **människor** och miljö viktigt om vi ska överleva. Skaffa sig kontroll av den närmaste miljön, skaffa stöd i nätverk od.

Spontana reaktioner

Chef, samhällsintresse och kontakt med politiker och det spelet intressant. Höll med de olika faktorerna men ordningen lite olika beroende på kommun. Inga överraskningar. Olika förutsättningar i olika kommuner. Varför är inspektörer inte stolta över sina jobb? Vad gör vi åt det? Bra personalstöd viktigt (HR). Naturvetare kan behöva extra hjälp med den mjuka sidan. Ensam - chefer och medarbetare. Höga krav på sig själva (inspektörer), stort steg att bli chef. Stor skillnad mellan små och stora kommuner. Alla små kommuner är inte dåliga. Politiker som inte förstår skillnaden mellan myndighet och politik, kan finnas i alla typer av kommuner. Stor skillnad mellan naturvetare och tekniker. Utbildningsorterna formar, hur ska vi jobba med det när de kommer till oss? Olika trender i lagstiftning och ledning. Miljöchefernas roll i kommunerna lite speciell? Nytt PPP (proud people perform) - få medarbetare stolta då gör de ett bra jobb. Organisationsstruktur - otillbörlig påverkan. Personberoende. Chefskap/ ledare - skiljer det sig från andra områden? Specialist blir inte alltid en bra ledare. Vi måste se möjligheterna, vi är chefer och måste göra något åt detta.

Vid organisationsförändring. Informera om det som ska vara kvar, som är som vanligt. Vanligt fel är att man bara informerar om förändringen. Det utsöndrar "fara" i hjärnan hos de flesta människor. Man behöver ge det som ger bidrar till lugn.

Dag 2

Åsa Romson, klimat- och miljöminister

En övergripande vision att samhällsaktörer i alla beslut ska tycka att det är lättare att ta miljömässigt bra beslut, jämfört med att fortsätta som vanligt. All styrning lagstiftning mm, går mot detta. Det ska vara lätt att göra rätt. Fler miljöstyrande skatter.

Den andra visionen är bättre miljömässig avfallshantering i alla led. Enklare för hushållen att sortera. Ändra ansvaret för insamlingen, samt andra frågor om återvinning mm behöver styras upp. Hype just nu med second hand, byta med varandra. Regelverket ligger efter här. Det ska löna sig att göra rätt.

En tuffare kemikaliepolitik, regler som hänger med. Enskilda hushållet kan inte vara kemister och experter. Tuffare styrning, nationella begränsningar är att vänta. Driva inom EU.

"Lätt att göra rätt". Vi ska kunna lita på att det som finns är OK.

Innovationer och teknik, investeringar i tåg och kollektivtrafik, hållbara städer. Staten ligger efter i förhållande till kommuner och städer. Politiken som helhet måste bygga ihop samverkan mellan kommuner som gått före. Många kommuner gör ett bra jobb, men staten måste in och hjälpa till.

Biobränsleutveckling, här behövs det satsas mer på teknikutveckling.

Hon tycker att det finns ett trendbrott kring vad som är statushöjande transporter. Fler använder kollektivtrafik och cyklar mm. Tyvärr är flygtrafiken besvärande.

Hon hoppas att kunna få igenom en ny omgång av lokala klimatinvesteringar till våren. Möjlighet för kommuner och regioner att få igång klimatinvesteringar.

Toppmöte i Paris 2015. Mer globalt och ambitiöst klimatavtal. Svårt att hitta lösningar, men det krävs att vi tänker globalt men handlar lokalt.

Tommy Danielsson ställde frågan om hur regeringen ser på förorenad mark. Vad har staten för förslag på regelverk och bidrag gällande förorenad mark? Åsa instämde i problematiken, men har inget svar. Hon är öppen för förslag, ingen klar lösning idag. Vill behålla ppp, inte ålägga kommunerna att sanera.

Utsattheten för t ex miljöchefer - statlig tillsyn. Finns tankar kring att stärka miljöförvaltningarnas roll utifrån statliga uppdraget. Hindra jävssituationer i kommuner. Inga helt klara svar.....

Lena Söderberg GD, SGU

Vad använder vi vårt vatten till?

Uppdrag att sanera förorenade områden, där staten har förorenat, men ansvarig myndighet inte finns längre. SGU är också miljömålsansvarig. 60 % av våra frågor är samhällsplanering och frågor om hur vi hanterar vårt vatten.

En betydande andel av vårt ytvatten har sitt ursprung i grundvattnet.

SGU ger underlag till olika planfrågor som kommunen hanterar.

Kommunal vattenförsörjningsplan, samt materialförsörjningsplanering, t ex grustäkter behövs.

Kartgenerator, skapa pdf-karta från SGU databaser. Kartgeneratorm.

"Låna en geolog" kommer att fortsätta 2015. Lena anser att man ska införa riksintresse för dricksvattentäkter.

Man bör dessutom införa en tydlig råvattenkontroll.

Stig Orustfjord, GD, Livsmedelsverket

Riksrevisionen var kritiska till livsmedelskontrollen i Sverige. SLV styr för lite.

Vore det inte bättre med en organisation? Nu har vi den modellen i Sverige. SLV ska så långt som möjligt stödja oss i den modell som nu finns.

SLV har underskattat de mjuka frågorna. Enligt Stig så menar många företagare att det oftast inte är regelverket i sig som är krångligt, utan mer om myndigheternas bemötande, information mm.

Strategidokument finns framtaget mellan SLV, SJV och SVA om hur man kan jobba mer ihop och bättre? Ta fram en minikontrollplan. Vilka områden satsas det på?

Kritik på att de inte har väglett Lst tillräckligt. SLV satsar mer på e- utbildningar

Stig lanserade en tanke som grundar sig i att, "när är det rätt?" frågan återkommer ofta. När är det rätt temperatur i frysen? Jämför finsk modell. Hans mer exakta mått går dock stick i stäv med EU:s förordning som ju lämnar mycket öppet och stor flexibilitet.

Lst del i livsmedelskontrollen. SLV kommer att utvärdera hur Lst roll fungerar avseende livsmedelskontrollen.

Stärka redovisningen, helst vill Stig kunna redovisa i realtid, inte sammanställa kontrollrapporter som är ett år gamla. Och vad ska rapporteras?

SLV kommer att diskutera frågan om åtal med åklagarmyndigheten. Inför detta vill de ha underlag och kommer därför att skicka ut en enkät till kommunerna om hur många åtalsanmälningar som genomförts. Påtalades att enkäten blir missvisande om man inte också frågar om hur många som borde åtalats, men ej gjorts.

Stig vill införa öppna jämförelse, likt SKL Klarspråksatsning, internt inom SLV.

Risktermometern. Grafiskt illustrera. Två parametrar som visar dels hur giftigt ett ämne är, dels hur mycket man exponeras för det. "Termometern" visar på en skala hur "radd", försiktig man ska vara. Detta kan vara ett sätt att gallra i nyhetsflödet. Hjälpa journalister.

Björn Risinger, GD, Havs- och Vattenmyndigheten

Medeldjupet i Östersjön om man lägger ut Östersjön i ett rum är ca 1 mm. Syrefritt områdena är ca 2-3 mm djupa. Dvs ett mycket grunt hav.

HaV har 250 anställda. Det är en åtgärdsinriktad myndighet som bildades ur flera olika organisationer. Tillsynsvägledningsarbetet omfattar sju områden, MNK, vattenskyddsområden, enskilda avlopp, vattenverksamhet, dumpning, fiske och vattenbruk. Myndigheten ska samla in och förmedla kunskap. Ta fram föreskrifter och vägledning samt delta i miljöprovning.

Samråd pågår om vattenförvaltning och havsförvaltning. HaV har lagt ut sitt förslag till åtgärder för havsmiljön, samtidigt som Vattenmyndigheten lägger ut förslag på åtgärdsprogram.

Regeringen har inte beslutat än om förordningen som styr havsplanen, som kommer att täcka i stort sett hela Sveriges vatten. Kommunala planmonopolet sträcker sig ca 22 km ut från kusten. Därefter kommer den statliga havsplaneringen att ta vid, men den statliga överlappar något, den startar ca 10 km från land. Den kommer dock att främst hantera riksintressen.

Riksintresse för anläggningar för vattenförsörjning. Mer än 50 000 personer ska klassas som riksintresse. Förslag kommer inom kort. Vad händer med tillsynen på dessa anläggningar, tar SLV över dessa från kommunerna?

Hav funderar på att upphäva SNVs allmänna råd om vattenskyddsområden om ca 2 år. Väntar in dricksvattenutredningen våren 2016.

Vägledning om kommunal VA- planering. Riktat sig till kommuner och Länsstyrelser. LOVA, lokala vattenvårdsprojekt. 10 miljoner kr till rening av läkemedelsrester, 4,8 Mkr till att metodutveckla små avlopp. Små avlopp är upp till 200 pe. Dubbelprövningar av enskilda avlopp, PBL och MB ska ses över.

Vattendirektiven kräver inte att man implementerar direktivet som normer. Detta har dock Sverige gjort, via Vattenmyndigheten. Dvs en skarpare version.

Ethel Forsberg, fd GD Kemikalieinspektionen

"Makt, plast, gift och våra barn"

Vi utsätter våra minsta för de största riskerna.

De betar sig inte som vuxna, de stoppar saker i munnen. I munnen är det en sur, blöt och varm miljö, dvs utmärkt för att lösa ut farliga ämnen från saker.

Barn är större konsumenter än vuxna. De äter, dricker, andas många gånger mer per kg kroppsvikt jämfört med vuxna.

Deras organ och hormonsystem är under uppbyggnad. Detta pågår upp till 20-årsåldern. De hormonstörande ämnena har större verkan på barn, eftersom deras system är under uppbyggnad.

Vi är "marinerade" i farliga kemikalier. Vi omger oss med farliga kemikalier i våra hem. Det finns gott om kemikalier i kläder. Bomull är det material som används mest bekämpningsmedel i världen.

Elektronik innehåller mycket farliga ämnen, de mesta sitter i plaster.

ABS-plasten är bäst, den innehåller bara 37 farliga ämnen.

Den sämsta är polyeten, mjölkförpackningar. Den innehåller ca 150 farliga ämnen. Hur mycket som går vidare i mjölken vet vi inte.

Undvik att köpa mat i plastförpackningar, men även konservburkar innehåller ett skyddande plastlager på insidan.

Det används fortfarande en stor volym av mjukgörare, ftalater. Industrin har börjat satsa på andra ämnen nu.

Kemiindustrin har varit lönsammast inom OECD, snabb tillväxt. Reach, drygt 142 000 kemikalier på marknaden. Man trodde det fanns ca 30 000 ämnen. Alla kemiska ämnen ska registreras, särskilt farliga ämnen ska tillståndsprövas enligt Reach.

Reach omfattar inte hormonstörande ämnen, inte heller kombinationseffekter. Dessa ingår inte i ämnens riskklassning.

Ethels råd var att slänga alla plastleksaker som är äldre än 2010. Vidare ska man vädra mycket, oavsett om luften är dålig ute så är den alltid bättre än den inne.

